

17
Landskap: Blekinge Upptecknare: Gösta H. Dahl, Ronneby
Härad: Medelstads Berättare: " " " m. fl.
Socken: Ronneby Berättarens yrke: köpmann
Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby m.

Ungdomens sammankomster och nöjesliv. s. 1-19. LUF 123

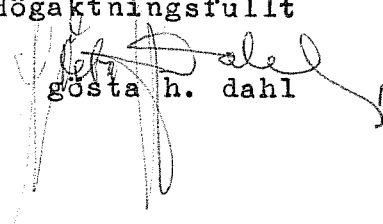
Lunds Universitet
Folklivsarkivet
Finngatan, Lund.

Ungdomens sammankomster och nöjesliv

Som svar på ett frågeformulär under ovanstående rubrik sänder jag nu en redogörelse. Den är högst personlig och kanske något bred i stilen, men för att kunna berätta, måste jag berätta så och jag hoppas att ha fått med det väsentligaste ehuru långt ifrån uttömmande och allt som jag skulle ha velat, om tiden räckt till. Det skrivna är helt baserat på egna minnen och iakttagelser i första hand, men en del är mina föräldrars upplevelser eller ett återberättande av deras berättelser. Tid och resurser tillåter mig inte att räsa omkring och inhämta upplysningar bland gammalt folk, förresten finns det numera inga som vill eller k a n berätta om forna tider; allt är glömt och begravet.

Jag hoppas Ni ska finna intresse i vad jag berättat.

Högaktningsfullt

gösta h. dahl

3/3-64

M. 16059: /.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstad Berättarens yrke: Köpman
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Kölja, pl 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Gösta H. Dahl efter sina föräldrar bl. a.

Det som i det följande berättas är dels ett återgivande av mina föräldrars hägkomster och mina egna upplevelser, dels gamla hörsägnar.

Förr i tiden och framemot trettioålet ansågs man som barn fram till konfirmationstiden, eller då man "slapp fram" som det hette. Detta förhållande markerades främst till det yttre medelst klädseln. Låsekostymen - konfirmationskläderna - var den första kostym med l å n g b y - x o r, som pojken fick på sin kropp. Det ansågs icke riktigt passande att ett skolbarn gick klädd i långbyxor eller f. ö. bar plagg liknande de vuxna. De andra barnen, och de vuxna också för den delen, trodde i så fall att barnet bar de vuxnas avlagda kläder och det var genant. Nej, först vid konfirmationen fick pojken legalt klä sig i långbyxor, vit skjorta med krage och rosett idengiskt med den vuxna mannens klädedräkt. Med konfirmationen lämnade han barnets värld och trädde in i ungdomen, pojken i slyngelåldern, flickan i slynåldern. Men ännu stod han eller hon under föräldrars eller målsmäns tillsyn, hölls disciplinerad och, särskilt flickorna - noga övervakad. Efter konfirmationen var det dags att själv skaffa "föan" d. v. s. maten, eller försörja sig själv. I den fattiga backstugan blev det för pojken att nästan genast lämna hemmet och ta tjänst, ofta reste han till Skåne och städde sig som dräng, ofta blev han också kvar där i hela sitt liv... Den sommar han slutade skolan var den lyckligaste i hans liv. Den mogne mannen erinrar sig den som en enda lång varm och ljus midsommardag med oavlatlig fågelsång, bländoft och unga vackra flickor i ljusa sommarklänningar med pärlande skratt över smultronröda läppar; pojländ vatten och

1.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

123

M. 16059: 2.

Landskap: BlekingeBerättare: Tessa DahlHärad: MedelstadsBerättarens yrke: LärareSocken: PinnelbyBerättarens adress: Väja, nr 3032 PinnelbyUppteckningsår: 1964Född år 1910 i Ryby landsförs.Upptecknare: Tessa Dahl

gökrop i fjärran.

Med långbyxorna kom en något större auktoritet, åtminstone inför småsyskonen och föräldrarna lyssnade på honom med något större uppmärksamhet. Åtminstone hans åsikter och meningar ej nått den mognadsgrad i de äldres mening att man kunde vidare fästa sig vid hans utlåtande eller ta dem ad notam utan invändningar. Men pojkens situation vid den åldern berodde helt på föräldrarnas sinne. Stränga, puritanska föräldrar gitte ej ens lyssna på pojkar i den åldern och var de av någon anledning tvungna var det alltid med ett skeptiskt leende eller en ynkelig huvudskakning. Pojken ansågs icke så vuxen att han inte var mottaglig för äga. Man kan nästan säga tvärtom i det han nu kommit upp i en sådan växt att han tålde ett rejält kok stryk, vilket han kanske tidigare inte skulle ha gjort! Snälla och förstående föräldrar (som författarens) inneslöt honom nästan helt i de vuxnas krets, ja, med viss reservation förstås och ibland fick han sätta sig till bords och få en hel sup, istället för som tidigare, smutta på några droppar i botten på glaset. Denna hela sup var ett tecken på att han nu höll på att bli en riktig karl. Och efter detta lekte han aldrig med småsyskonen. Konfirmationen var också för flickan en vändpunkt i livet. Från och med den dagen började hon iaktta sig själv, sin kropp och stor omsorg lade hon vid håret. Nu - om det var på tjugotalet, - kapade hon resolut de praktiga flätorna och "ohinglade sig" eller som då var modernt: "bobbade sig" i enlighet med den tidens mod. (som kanske lancerades av den gamla amerikanska filmstjärnan Grace Moore?) Men "make up" hade ännu inte nått flickorna på den blekingska landsbygden, utan den röda friskheten som präglade de runda kinderna var i allo helt äkta och oförfälskad.

2.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 3.

Landskap: BlekingeBerättare: Ernst HaggdahlHärad: MedelstadsBerättarens yrke: LärareSocken: PärvelleyBerättarens adress: Vägnr. 3092 PärvelleyUppteckningsår: 1964Född år 1910i Pärvelley landsförs.Upptecknare: Ernst Haggdahl

Om flickan var puritanskt uppfostrad och kom från ett bondehem, så kapade hon inte håret med "satte opp dä", d. v. s. fäste upp håret i en knut i nacken, rullade den långa flåtan till en knut och stack några hårnålar i den. En del lät hårflåtan bli en frisyr som gick från öra till öra på tyskt manér, och såg då mycket söta och husliga och icke minst kvinnliga ut. Var flickan en kraftigare typ med en viss rundhyllthet började också bröstet puta litet smått under den vid halsen högt upp knäppta blusen. Det var en stor skillnad mellan backstugornas (de fattiga arbetarnas) och bondgårdarnas miljöer och därmed barnens uppfostringsmetoder. Barnen i bondgårdarna hade långt bättre levnadsbetingelser och också därmed möjligheter till en strikt uppfostran. Bondflickorna skolades ofta till småskollärarinnor, den generation som föddes på slutet av förra seklet eller i början av nittonhundratalet. Längre fram blev sjuksköterskeyrket på modet. Bondeungdomen sändes nästan alltid till skolning utöver den vanliga folkskolan. Det blev då folkhögskola, lantammanskola eller hushållsskola. Men det var endast flickorna som drog någon större nytta av denna skolning; pojkarna blev ändå bara bönder, antingen på föräldragården eller på en annan gård. Bondeungdomens miljö och fostran innefattade i sig själv en klassmedvetenhet som intet förmådde överbrygga. Denna medvetenhet tog sig uttryck redan i folkskolan i det att bondbarnen sällan skaffade sig några vänner eller kompisar bland backstubbarnen. Ej heller deltog de som vuxnare i arbetarungdomarnas nöjen och det fanns knappt någon bondflicka eller pojke som någonsin satte sin fot på ett nöjesfält eller dansbana eller Folkets Park. Men det fanns undantag. Dock bara skenbart. Det kunde hända, att det på någon bondgård fanns ett visst gemyt och som drog de fattigare människorna till sig. Det kunde vara en mora som ständigt leende hälsade även tiggare-

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 4.

Landskap: Blekinge Berättare: Erik Harry Dahl
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Lärare
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Engjöl 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i R. Ry Landsförs.
 Upptecknare: Erik Harry Dahl

kärringarna och - gubbarna välkomna och därmed fick ord om sig att vara både gemen och generös. Men glömde då alldeles bort att kärringarna ofta utnyttjades, att de fick utföra arbete, men ett arbete av sådan art, att man inte ens skulle vilja kalla det för arbete, nämligen strumpstoppning, sopande av golv, eller rent av gå ut och utfordra hönsen. Små väntjänster bara, men sysslorna skulle ändå ha kräft en extra piga... Men utanför denna vardag och skild från vardagens id och bekymmer för arbetet som hopades och nästan gör bondfamiljen övermäktig - och i kretsen av andra bönder, då fanns i alla fall denna avgrund mellan backstufolket-arbetarna och bönderna. Den är förresten mångenstädes ännu i den dag som är inte riktigt försvunnen!

Naturligtvis kunde man inte räkna med någon sammanhållning bland denna landsbygdsungdom, delad i två sociala skikt som den var. Bondbarnen roade sig sällan eller aldrig. Deras uppfostran var i allmänhet så restriktiv att de aldrig gick på dans annat än möjligen på något storkalas. Ofta var denna ungdom hämmad genom föräldrarnas kvasiföreligiösa åsikter och stämningar samt den påtalade klasskänslan. De var blyga och tafatta i umgänget med främmande och pojkarna var ofta till långt upp i vuxenåldern mycket modersbundna och ville - och fick - passas som vore de ännu barn. Signifikativt var också att många av både pojkarna och flickorna förblev ogifta.

Nej, det var uteslutande hos backstugornas ungdom som man kan tala om något slags sammanhållning. Man samlade sig i "byalag", alltså pojkar och flickor från en och samma by eller från någon näraliggande och så ställde man till med dans. Om sommaren dansade man vid ett vägskäl till musik av

27

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Landskap: Blekinge Berättare: Greta H. Dahl
 Härad: Nedustad Berättarens yrke: Vapenare
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Stora, M. 3032, Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Greta H. Dahl

ett enradigt dragspel eller munspel, men man fick ibland nöja sig med att sjunga och dansa efter sången. Man gick nästan vardagsklädd till denna dans, i trätöfflor och flickorna hade bara tagit ett rent förkläde över arbetsklänningen, pojken kanske en ren skjorta och tvättat sig nödtorftigt om näsan. Man åt snus och drack brännvin, isynnerhet lördags- och söndagskvällar. Förutan brännvinet hade det inte blivit mycket till fest - vilket hade eljest kunnat stimulera till den hejdlösa dansen och de glada skratten, det sura bondfolket man tjänade hos eller korngrynsgrösen, som fick stå åtta timmar på spisen men som ändå aldrig blev riktigt kokt! Och det var pigan som hade haft detta åttatimmars dagsverke! Nej, brännvinet var nödvändigt. Men man söp måttligt, var lagom stimulerad att hitta på skämt och tokerier. Nåja, ibland kunde ju "sinnet rinna över" på någon hetlevrad, isynnerhet som han på goda grunder kunde anta, att den flicka han uppvaktade också uppvaktades av någon annan pojk. Det var ju alltså mänskligt att någon "dansk skalle" blev aktuell, eller att en "surring" ven i den myggpipande luften. Men antagonisterna överlevde i regel och ungdomarna fick vara i fred för både länsmannen och andra myndighetspersoner. Då, jag talar nu om artonhundranittiotallets ungdom. På t. ex. min faders och moders tid. Då var nöjet också att bara "spatsera" d. v. s. promenera, om vackra sommarkvällar. Paren gick arm i arm och sjöng och trallade i takt med stegen. Man gick kanske en kilometer, så vände man och gick tillbaka och kanske började om igen. Dessa kvällar - i den blå skymningen och med doften av dagg på växande klöver, från björklövsoft. Krypande svarta sniglar i det röda gruset; ängsknarrens eviga malande i dikesrenarna och en sömrig taltrast sista drillar bortöver granskogssilhuetten.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 6.

Landskap:

Blekinge

Berättare:

Pär H Dahl

Härad:

Medelstads

Berättarens yrke:

Kyrman

Socken:

Pannely

Berättarens adress:

Kåga nr 3032 Pannely

Uppteckningsår:

1964

Född år

1910

i Pannely landsförs.

Upptecknare:

Pär H Dahl

Man sjöng eller nynnade. Alpens ros eller någon annan låt som lät taktfast och var bra att gå efter. Och det blev sedan en förtätad stämning bland ungdomen då den till slut tystnade och bara lyssnade på alla de ljud och läten som naturen runtomkring dem frambragte. Lugnet och friden i naturen, fast allt levde ju så intensivt i dem och omkring dem, födde ett känslösvall som tog sig uttryck i något allvarligare visor, sentimentala, som Kors på Idas grav. Man satte sig på ett närbeläget mjölkbord och sjöng, medan skymningen blev allt djupare, dimman lägrade sig allt tätare över kårverakern och ängsknarrens sågfilande lät allt diffusare i sitt blygsamma ackopangemang...

Fåbörjan av tjugotalet byggde man ännu nya dansbanor i någon stor bondby. Små, men ofta tillräckliga. Ungdomen "skramlade", sköt ihop pengar till bräder och snickrade sedan ihop den på fritid. Marken upplät någon bonde gratis och omkostnaderna var låga, om ens några. Spelmannen eller -männen medverkade utan betalning, men någon godsint själ tog i allmänhet initiativet till en insamling och gick omkring med hatten eller mössan. Det kunde bli några dussin tioöringar. Men dessa sent byggda dansbanor fick en kort livslängd. Orsaken häri låg väl då som nu, först i förändrade levnadsvanor, utvecklingen s.a.s. men det kom otrivsel också med i sammanhanget. Först och främst myndigheternas restriktioner och påbud, som bl. a. krävde att vakter skulle tillsättas, Och besynnerligt nog, med vakterna kom de stora slagsmålen! Tidigare hade man roat sig utan större risk för blodvite, men det syntes inte gå längre. Och till slut blev det så, att ingen enskild fick anordna offentlig dans. Därtill kom nöjesskatten etc. etc. etc. Och så var det slut med det nöjet.

6

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 7.

Landskap:

Blekinge

Berättare:

Erik Dahl

Härad:

Vadstena

Berättarens yrke:

Lärare

Socken:

Ronneby

Berättarens adress:

Källa nr 3032 Ronneby

Uppteckningsår:

1964

Född år

1910

i Ronneby landsförs.

Upptecknare:

Erik Dahl

Men låt oss återvända till "romantiken".

På vintern, då klimatet ej inbjöd till några festligheter eller nöjen utomhus, samlade sig lantungdomen - alltså arbetare- och torparebarnen mest - i någon öde stuga, där de anordnade små primitiva fester. Man kokte kaffe och flickorna hade kringlor eller vetebröd med sig hemifrån. Bland ungdomarna fanns alltid någon som kunde hjälpligt hantera ett dragspel och han fick minsann veta att han levde, alltså så länge han var så nykter att han visste något alls! Där i stugan dansade man till morgonen. Men fanns det ingen obebodd stuga samlades man i någon backstuga, hos någon som gärna ville vara road fast han var gift och kanske hade åtta barn... Det fanns i regel två rum i dessa stugor, det ena var sällan möblerat, man hade inte haft råd. Och som det alltså var onödigt att göra några särskilda anstalter för att kunna använda rummet som dansplats var det gesvingt att helt hastigt och lustigt kunna bjuda till fest. Man dansade på de nakna kvistbräderna och drack sedan kaffe i det möblerade rummet. Och alla tyckte att det var en genomrolig tillställning.

Vilka samlades nu där på en sådan fest? Jo, ungdomen den ogifta först och främst, för det var ju på deras tillskyndan festen blev av. Men även gifta fann det nöjsamt att vara med. Hade man inte kommit mycket över fyrtioårsåldern lekte livet ännu och då kunde man och hustru lika snurrigt svänga om i en polka som någonsin ungdomen. Medan småbarnen satt samlade kring spelmannen med glittrande ögon och dreglande näsor. Initiativet till dessa tillställningar, och som på landsmål kallas "stuerolet" stugroligt - det togs ofta av ett par ungdomar som var fästfolk. Ofta var det i flickans

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059:8.

Landskap:

Söderman

Berättare:

Gösta H. Dahl

Härad:

Vadstena

Berättarens yrke:

Lärare

Socken:

Danderyd

Berättarens adress:

Västra 3032 Danderyd

Uppteckningsår:

1964

Född år

1910

i Danderyd landsförsamling

Upptecknare:

Gösta H. Dahl

hem, men det kunde naturligtvis också vara i pojkens. Under dessa fester ägnade man sig också åt andra nöjen, som t. ex. ringlekar. sittläkar och kanske också åt att pröva sin manliga styrka medelst armbrytning, fingerkrok, "vispa skank" och "slå i körrkor". Detta var vid sekelskiftet och förmodligen också ännu längre tillbaka och ända fram till början av tjugotalet, 21 och 22, då kan man gott säga att dessa olika slag av nöjen var definitivt slut. Slut var "stuerolet", och nu började man också få "korkmattor" på golven och möbler i det förut tomma rummet. Nu var det förvandlat till finrum och fick inte beträdas annat än vid högtidliga tillfällen, och det stugroliga var ju allt annat än högtidligt! Då var också en generations ungdom mogen och stabiliserad. Man gifte sig, eller man for till Skåne, eller U. S. A. Ungdomen skingrades. Och de som nu konfirmerades, deras ungdom skulle förflyta på ett annat sätt. Man skaffade sig cykel och med den kom tätorten eller staden mycket närmare stugan. Man fick också ett fint Folkets Hus, ja, det var så fint att ungdomen aldrig kunde känna en verklig trivsel där, utan många gånger sökte upp det gamla primitiva på någon avlägsen ort för att söka damma nöje som far och farfar hade haft. Men misslyckades naturligtvis och sökandet fortsätter... Ungdomen bands samman utan föreningar och stadgar. Den enda förening man hörde på landsbygden då var syföreningen. I den fanns bara prästen och prästfrun, lärarinnorna och bondmororna, de fina bondmororna. Man samlades huvudsakligen för att få "lukta på prästerskapets fes" och få sola sig i glansen av prästinnan. Men omkring tjugotalet kom ju så fackföreningarna på sina håll, och de arbetare som måste ta arbete i stan på byggena t. ex. fann det som en plikt att tillhöra den. Men det var ju inte en förening i vanlig mening.

8./

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Pv tr Sch 1960

Landskap: BlekingeBerättare: Erika H. DahlHärad: MoheladBerättarens yrke: KypmanSocken: RonnebyBerättarens adress: Källa, nr 3032 RonnebyUppteckningsår: 1964Född år 1910 i Ronneby landsförs.Upptecknare: Erika H. Dahl

Det bildas inte politiska föreningar av politiska analfabeter, som lejonparten av landsbygdsbefolkningen (de fattiga) då var. Men vägsvallet från det oroliga utlandet, bl. a. den ryska revolutionen, nådde likväl fram genom busktelegrafen och dessutom sporde man ju litet om omvärlden på sitt arbete i staden. För någon tidning hade man dittills inte haft råd att hålla sig med. Men den politiska aktiviteten var knappast skönjbar. Arbetarna talade med nästan lika stor harm om rödgårdisterna som om patronerna - därmed återgivande ungefär samma åsikter som bönderna och deras liv och husorgan som naturligtvis var en högertidning, som var provinsiell och lokalbetonad och ägdes av ett bolag med stark förankring i storbonde- och grosshandlarskicket. Man visste inte vad man ville och ungdomen som alltid allra minst.

Den generation som föddes 1910 och senare växte upp i långt större frihet än tidigare generationer. Barnen, isynnerhet ungdomen övervakades inte längre så noga och flickorna kunde "gå stadigt" med en pojke redan vid sextonårs åldern. Men före denna ålder ansågs flickan mer som ett barn och det var inte med föräldrarnas vilja som hon slöt sig till någon av motsatt kön och visade tecken till sexuell åtrå. Sexton år var den nedre gränsen. I många hem övervakades hon noga och går vi tillbaka bara en, kanske hellre två generationer, var hon minutiöst övervakad och helt förbjuden att samla sig bland ungdomen före sexton eller sjutton år. Om hon ändå smög iväg hemifrån till dansen, kunde fadern, oftare modern, helt resolut gå och hämta hem henne varpå hon fick den aga hon ansågs förtjänt av. Hon kunde ibland läsas inne, eller gömde man skorna för henne! Hon uppfostrades i tukt och herrans förmaning. Men bonddöttrarna skulle inte ens våga drömma om att lämna hemmet utan fars och mors vilja.

9/

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstade Berättarens yrke: Köpman
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Kölja, pl 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Gösta H. Dahl

Men ändå klagades det på ungdomen. De äldre, de som var födda vid mitten av artonhundratalet förfasade sig över ungdomens frigjordhet, busaktighet och ansåg att ungdomen hade fått för litet stryk i sina dar. Framförallt ansågs ungdomen föra en lättjefull tillvaro. Den arbetade för litet, och "lathund" var det mest föraktfulla epitet som fanns i allmogevokabulären. Den som inte "ville" arbeta, skulle heller inte äta. Arbetet var den axel omkring vilken hela tillvaron snurrade. Man skulle arbeta till varje pris, även utan betalning. Ja, en som föreföll att inte vilja arbeta (det gällde naturligtvis kroppsarbete, annat arbete halft föraktades) ansågs för onormal, en stackare, en fåne, som inte kunde ta vara på sig själv. Kunde han inte med någon reda hugga "famnaved", ta av säd, arbeta med höet som en hel karl, eller utföra något annat tungt kroppsarbete, då var han mindervärdig och fick bara halv betalning, om ens det.

Förhållandet mellan föräldrar och barn präglades av ett visst främlingskap. Barnen tilltalade sin far eller sin mor med "ni" och fick aldrig säga "du". Detta gällde speciellt bönderna, men också bland andra om man går tillbaka till artonhundratalet och i början av detta sekel. Barnen måste visa respekt för sina föräldrar, för äldre och naturligtvis främst för dem som stod över dem i socialt hänseende, såsom läraren, bonden, prästen etc. Vem som helst hade rätt att ta den yngling vid örat som inte uppträdde med den aktning och vördnad den tidens sed krävde. Och vem som helst kunde ta en pojke i upptuktelse, om situationen så krävde. För pojkar i slyngelåldern var det hårda bud. Talesättet var, att såg man en pojkvasker skulle man ge honom ett kok stryk, ty antingen hade han gjort något "fanstyg" eller var han på väg att göra det! Alltså, kunde han få

M. 16059: //

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstad Berättarens yrke: Köpman
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Kölja, pl 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Gösta H. Dahl

stryk s. a. s. i förskott, isynnerhet om det var ett fattigt barn och hade rykte om sig att vara en smula respektlös och frigjörd. Och i skolan rådde det mest utpräglade klassamhällets idéer och tänkesätt. Läraren eller lärarinnan som ju emanerade från storbonde- eller överklassen visade i sin gärning det mest oförblommerade förakt för fattigmansbarnen. De var ju hållna som mycket fattiga och som fattiga måste de vara både skitiga, lusiga och framförallt - ointelligenta. Och den hasselkäpp som på den tiden var pedagogikens A och O förbrukades uteslutande på fattigmansbarnen. I Brädåkra skola fanns under den senare hälften av artonhundratalet en avdankad bondson som lärare. Min mor har berättat, att en liten flicka, som visade tendens till kleptomani fick utstå den mest sadistiska misshandel för sitt lyte. Läraren befallde henne bl. a. att räcka fram händerna på bänken, varpå han skoningslöst misshandlade händerna med linjalens stålskodda kant så att händerna på barnet till slut blev alldeles vanställda. Denna form av misshandel upprepades ofta så att flickan gick ständigt omkring med såriga och blåslagna fingrar och händer. Att pojkar kunde få så kraftiga örfilar att trumhinnan sprack hörde inte alls till ovanligheterna. På detta sätt blev skolan barnens plågoris, och att skolavslutningen då tedde sig som inkörsporten till himlen är lättförståeligt. Ungdomen vädrade friheten och med den en smula personlig integritet. Med den tillväxande fysiska styrkan skulle den också försöka kämpa för sitt människovärde. När seklet var ungt var alla vägar man hade att vandra långa. Men man hade ofta sällskap och tiden hastade. Till julottan i Br Hoby kyrka eller Ronneby kyrka kom skaror av ungdomar, även om det var mycket snö och kallt

Pv tr Sth 1960

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059: 12.

Landskap: BlekingeBerättare: Greta DahlHärad: MadsjöstadBerättarens yrke: revisorSocken: RonnebyBerättarens adress: Streja, nr 3032 RonnebyUppteckningsår: 1964Född år 1910i Ronneby landsförs.Upptecknare: Greta Dahl

så att det bildades istappar i mustascherna och "sparvarna föll döda ned i kylan". Inne i den fyllda kyrkan var det varmt och ljust, och de som var blott litet berörda av starkdrycker satt och fyllnade till. T. O. m. prästen kom onykter ibland, sades det!

En annan samlingsplats var marknaden. Det hölls marknader två gånger om året, i april och oktober, i Ronneby och förr också i Br. Hoby. Från början kreatursmarknader som hölls på resp torg eller öppna plats. Sin karaktär av kreatursmarknad bibehölls hobymarknaden längst i det den förekom in på tjugotalet. Någon kreatursmarknad i Ronneby minns däremot inte berättaren. Men marknaden bibehålls än i dag, fast nu under beteckningen stortorgdag. Det är emellertid blott en skugga av forna tiders marknad med dess invasion av marknadsfolk, krämare etc. Den allra viktigaste förnöjelsen hade man i Ronneby och "Tosia bonnadan". Det var en folkfest utan någon like, ens i hela södra Sverige, om man undantar Kiviks marknad kanske, och det fanns väl inte en familj inom en räjong av två å tre mil som inte var i Ronneby den dagen. Man gick till fots, man åkte efter häst. Familjevagn förspända parhästar och smyckade med blommor och grönt. Ofta hade man spelman med dragspel som till hästarnas rytmiska klampande drog sina låtar. Och man dukade upp medhavda matsäck i grönskan på Snäckebacken åt och drack och tittade på folk, folk av de mest skilda typer. Där fanns snusiga bonddrängar med slokhatt eller keps över örat; allmogegummor i blommiga schaletter, öronringar, och långa kjortlar som sopade dammet, som stod som en brungrå rök över folkhavet och som gjorde alla tysta och trötta och svettiga. Solen brann på himlen, gräset var vitt av damm och blommorna slokade. Det luktade lagård och svett och fotsvett, svedda kött-

12.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

Pv tr Sch 1960

M. 16059 : 13.

Landskap:

Blekinge

Berättare:

P. J. Dahl

Härad:

Malmöhus

Berättarens yrke:

Kyrman

Socken:

Ronneby

Berättarens adress:

Kägä, pl. 3032, Ronneby

Uppteckningsår:

1964

Född år

1910

i Ronneby landsförs.

Upptecknare:

P. J. Dahl

bullar och stekta flundror från några brädsjul som tillhandahöll mat för en billig penning. Och positivets tre låtar vevades om och om igen och karlarna, som drog karusellen, stånkade runt, runt, halvfulla och svettiga. Och fulla gaphalsar slog med fulla krafter på kraftmätaren och den stora träklubban vinglade farligt i luften. Och kanonfotografen hejdade småleende de mest utmärkta typerna och viftade med fotografier av en helt annan klass än de han själv kunde åstadkomma och krämare gjorde sig glada dagar och härjade vilt bland godtrogna pigor och skrytsamma drängar. Det var ett liv den dagen.

Men nästa var en måndag...

Man var stadd för hela året hos bonden. Den tjugofjärde oktober lämnade man platsen och så kom friveckan. Till den lilla lönen fick man då också s. k. skön, vilken kunde bestå i ett knyte ull, ett par strumpor eller liknande. Friveckan tillbringade pojken, som var dräng, och flickan som var piga, i hemmet. Under denna vecka skaffade han sig i regel en annan tjänst, den han hade haft var alltid otillfredsställande och att han ändå stannat kvar så länge berodde uteslutande på det faktum att han var med lagens hjälp bunden vid bonden. Hade han lämnat platsen skulle detta betraktats som lagstridigt, rymning, och bonden hade full rätt att få handräckning av länsman för att få tillbaka rymningen. Pojken och flickan var sålunda så ofria någon kunde vara och denna tjänstestadga var i kraft långt in i modern tid!

Det förhärskande fortskaffningsmedlet ända fram till 1914 el. -15 var apostlahästarna. Man gick långa vägar. Till Ronneby hade t. ex. vi "tre-fjärdingsväg", tre fjärdedels mil, De som kunde åka var bönderna som for

13.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 14. *Gösta Dahl*
Landskap: *Riksmärke* Berättare: *Gösta Dahl*
Härad: *Medelstads* Berättarens yrke: *Lärare*
Socken: *Rumskä* Berättarens adress: *Sege, nr. 3032 Rumskä*
Uppteckningsår: *1964* Född år *1910* i *Rumskä Landsförs.*
Upptecknare: *Gösta Dahl*

efter häst eller de större torparna som hade stutar el. oxar framför vagnen. De fattiga åkte snålskjuts. Backstusittarkärringarna gick till staden, ofta barfota med skorna i näven. Man gjorde så dels därför att man på så sätt sparade skorna, dels därför att man undgick skoskav i värmen på sommaren. Det hände att någon särskilt generös och mindre småaktig bonde lät en sådan kvinna få åka med i trillan. Men detta ansågs som en särskild ynnest och oftare nekades hon "lift". För ungdomen var det småsaker att gå en mil till fots och sedan samma väg hem igen. Arbetarna, backstusittarna, som längre fram fick arbete i staden gick till fots till arbetet, fram och tillbaka närmare två mil. Cykeln slog inte igenom på allvar förrän in på tjugotalet. Före denna tid fanns den blott i något enstaka exemplar hos bönderna och kanske en och annan sparsam arbetarpojke. Cykeln köptes i regel då kontant av dessa bättre situerade och man var mäktigt stolt över den. Bondeungdomen fick snart inte längre vara tämligen ensamma om detta nya fortskaffningsmedel utan cykeln blev fort en allmänt förekommande företeelse. In på tjugotalet, då fattigdomen syntes lätta något, köpte arbetarungdomen cyklar på avbetalning. Med cykeln förändrades tillvaron avsevärt. Bl. a. kunde man besöka staden oftare, man kunde besöka orter avlägset belägna och söka arbete. Cykeln nästan revolutionerade tillvaron. Den var bra att ha både till nytta och nöje. Pojken åkte till festtillställningar med fästmon sittande på "stången" - pakethållare saknades i regel på de första cykeltyperna. Cykeln gjorde att de flesta nu kunde få åka. Tidigare hade det funnits nästan bara en möjlighet i den vägen, nämligen tåget. Men detta färdmedel fungerade inte riktigt bra för människor i avlägset

M.16059:15.

Landskap: Blekinge Berättare: Erik J. D. v.
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Revisor
 Socken: Rumslång Berättarens adress: Valja, nr 3032, Rumslång
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Rumslång landsförsamling
 Upptecknare: Erik J. D. v.

belägna orter. Man hade i regel lika långt till järnvägsstationen som till den plats man ämnade bege sig till! Och tåget kom aldrig att spela någon roll för en stor del av lantbefolkningen. Dessutom kostade det pengar att åka tåg, pengar som man saknade eller hade mycket litet av.

Några möjligheter till "bildande fritidssysselsättningar" fanns naturligtvis inte på rena landsbygden. Bildning - vad var det? Och böcker, visst, men sedelärande och religiösa, Men bibeln, av vilken det i stugorna fanns exemplar som ägts av flera generationer, förekom och katekesen. Men den religiösa bok man fäste särskild vikt vid var Luthers, kanske också Arnths, postilla. I en del hem lästes söndags-evangeliet varje söndag och helgdag, även om familjen egentligen inte alls var religiöst lagd. Det var liksom en vana eller tradition. Det var inte förrän på tjugotalet veckotidningar kom in i hemmen på landsbygden. Före denna tid höll man sig inte ens med någon nyhetstidning. Den första veckotidning vi här på orten konfronterades med var Vårt Hem, utgiven ursprungligen av Åhlén & Holm, men sedan av Åhlén & Åkerlund. Den var dyr, 3.60 pr kvartal, vill jag minnas, men vi läshungriga och nyfikna barn älskade den och de romantiskt sinnade kvinnorna läste den för de passionerade följefångarna skull. Böcker lästes inte förrän i mitten eller slutet på tjugotalet. Genom tidningen Vårt Hem fick man kontakt med den lättare litteraturen, det var äventyrs- och kärleksromaner. Författarna till dessa var världsberömda, såsom Jack London, James Oliver Curwood (vars viadmarks- och äventyrsromaner saknar motstycke, enl. vår mening. Men Sigge Stark kom och fick genast en oerhörd popularitet bland kvinnorna, liksom före

15

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059 : 16.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Präst
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Källa, nr. 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Gösta H. Dahl

henne de kända engelska missromanerna. Nåja, man läste kanske också f ö r e tjugotalet i stugorna. Det var sådana historier som Mannen av börd och kvinnan av folket. (eller var det möjligen tvärtom, jag minns inte riktigt titeln, men läste historien gjorde jag, och den gjorde ett visst intryck på mig) Min mor läste när seklet var ungt en bloddrypande historia som handlade om Roms katakomber. En "rysare" av nästan modernt snitt. Men dessa historier kom i häften, det kunde vara nära ettfemtio häften till en roman. Mur man fick tag i dessa historier vet jag inte, men förmodligen var det lånevägen. Häftena var också alltid sönderlästa. Men man kan nog inte säga att ungdomen var läshungrig som regel. Då som nu cirklade dess tankar kring det mer påtagliga och det matnyttiga. Konkreta ting, det som kunde tas på och hållas i. Bildning ger inte alltid bröd och en bildad backstupojke vore ju en ren absurditet och som alla skulle ha smålett ynkligt åt. Han skulle fått ett mycket värre öde än t. o. m. Lars Hård. Bildning och kunskap hos en ung människa som saknade "bakgrund" var endast ett handicap. Man kan lätt föreställa sig den situation som skulle ha uppstått om drängen plötsligt börjat tala om Dostojevskij, om Archimedes eller om nebulosor vid köksbordet, i denna atmosfär av rotmos, kolukt och högljutt smaskande och sörplande arbetsmänniskor!

Bönderna höll sig dock med tidningar i större utsträckning. De vanligaste var Aftonbladets halvveckoupplaga med Brokiga Blad, som då var en högertidning. Vidare en lokaltidning Ronneby-Posten, också höger, samt veckotidningen Triumf (i början av tjugotalet) Triumf hade mycket läsning och därtill mycket billig, endast två kronor pr helår, tror jag. Dessa tidningar studerades noga, mest då av fruntimren, som hade

M. 16059: 17.

Landskap: *Blekinge*Berättare: *Gösta J. Dahl*Härad: *Medelstads*Berättarens yrke: *Revisor*Socken: *Pinnelby*Berättarens adress: *Väga 11 3092 Pinnelby*Uppteckningsår: *1964*Född år *1910* i *Pinnelby landsförs.*Upptecknare: *Gösta J. Dahl*

större möjligheter att stjäla sig till litet fritid. Men som arbetsdagen varade med svsslorna i köket till framemot tiotiden påkvällen, hade man nog inga andra möjligheter att få vara ifred med läsningen förrän man gått till vila.

Beträffande giftermål så kom detta till stånd på föräldrarnas inrådan och sanktionerades endast - då det gällde bondeungdomen - om kontrahenten i anseende och rikedom stod på minst samma nivå. Som det var alldeles omöjligt för en bondflicka att äkta en backstusittarpojke, om hon inte ville riskera sitt arv och bli förskjuten. Men denna risk var det i allmänhet få som tog. Bondeungdomen hade, som tidigare nämnts, en uppfostran som rymde stor klassmedvetenhet och denna medvetenhet insöps mycket tidigt. Föraktet för de fattiga tog sig helt ohöjda uttryck bland barnen och späddes troligen på i hemmet av de äldre syskonen och föräldrarna. När äntligen föräldrarna, det gäller fortfarande bönderna, lyckats skaffa en partner till sin son eller dotter, blev det s.k. förlovning. Denna var ofta hemlig, men sipprades naturligtvis ut i sinom tid, och de båda ungdomarna betraktades som halft gifta. Förlovningen varade länge, man var i regel aldrig tvungen att gifta sig, ibland kunde förlovningen vara i flera år, tio och längre! Men minst ett år i varje fall. Och barnet kom inte tidigare än vad anständigheten krävde och man matematiskt kunde få bekräftat. Bondflickan började före förlovningstiden arbeta på sin utstyrsel. Hon vävde hela vintrarna, sydde och ordnade för framtiden som ung bondmora. Hon hade också en sparslant som regel. Hur stor berodde givetvis på föräldrarnas förmögenhetsställning. Men nå g o t hade hon alltid. Sonen hade oftast mer sparat. Det var istället för den lön han

17/

Pv tr Sth 1960

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 16059: 18.

Landskap: Blekinge Berättare: Ester Dahl
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Examen
 Socken: Panneby Berättarens adress: Sjöga, jh. 3082, Pannaby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Pannaby landsförs.
 Upptecknare: Ester Dahl

aldrig fick som arbetande hemmason. Han arbetade för kost, logi och kläder. Han fick kanske någon krona för "nöje" men han hade fostrats att ta vara på slantarna och därför kom dessa fickpengar endast att ändra siffrorna på bankkontot. Nöjet kunde han gott avstå ifrån.

Bäckstugusittarens ungdom levde ett helt annat liv. Den hade större frihet och pojken gifte sig med den första bästa flicka som han råkat göra med barn, liksom flickan måste gifta sig av samma orsak naturligtvis. Den flicka brydde sig inte om att ordna för sin utstyrsel, hon hade ju heller inget att ordna med. Hon fick aldrig se en krona, annat än möjligen på avstånd och kunde hon få, eller snatta, femton öre till en bakelse vid ett stadsbesök, då var det en högtidsstund. Hon hade stora problem med sin klädfråga, allting kostade oöverstigligt och så mycket som till en hatt blev det aldrig, hon måste bära schallet. När hon var finklädd knöts schallet under hårknuten i nacken, och den var om sommaren vit och av bomull, om vintern av kraftigare material och mörkare i färgen. Hon hade i allmänhet inga egna skor, utan måste gå i trätofflor. Det fanns finare sådana, med en röd rand över vristen. Om sommaren och till vardags gick hon barfota. Sonen hade i regel ej heller några skor. Det fanns kanske ett par i huset och detta par delades mellan de vuxna sönerna och fadern. Till arbetet gick man också i trätofflor eller träskostövlar, om det var snö. Detta var före 1920. Och barnen hade naturligtvis aldrig skor på fötterna, hela somrarna sprang de barfota till långt in i oktober. Någon rock, överrock (ulster el. paletå) fanns det knappt någon som ägde. Man gick i cheviotkavajen, på tjugotalet, med en yllehalsduk knuten om halsen, på sommaren hade man vare sig krage eller slips.

M. 16059 : 19.

Landskap: Blekinge Berättare: Gösta H. Dahl
 Härad: Medelstads Berättarens yrke: Köpman
 Socken: Ronneby Berättarens adress: Kölja, pl 3032 Ronneby
 Uppteckningsår: 1964 Född år 1910 i Ronneby landsförs.
 Upptecknare: Gösta H. Dahl

Bröllopsfesten hölls den andra lysningsgången, man kallade det gratulation. Då kom vänner och bekanta med sina bröllopspresenter och på kvällen hade man fest. I backstugan såväl som i bönägården och alltid i brudens hem. Festen kunde vara överväldigande i den större bondgården och den enklaste av det enkla i backstugan. Men man hade "roligast" i backstugan, där samvaron var otvungen och man var tillsammans med gelikar. Där fanns varken prost eller länsman eller fisförmäna lärarinnor. Ingen satt och märkte ord eller räknade hur många supar man tog. Man var lika goda kålsupare. Och ingen rynkade heller på näsan åt det lilla livet som låg i vaggan, någon aning för tidigt anländ; alla var så gemena och så tack-samma och trivdes så gott.

Huruvida ungdomen trivdes på trakten?

Det var nog olika det. Men trivs man inte i sin födelseort då har man nog svårighet att trivas någonstans. Det var nog så att många tvingades lämna sin födelseort på grund av de embarmliga sociala förhållandena, fattigdomen, arbetslösheten. Men det var flickorna som i första hand lämnade hemmet, då som nu. Flickorna sökte en sexuell partner, de pojkar som växt upp hos grannarna försmåddes ofta. Och sällan ingicks giftermål mellan en pojke och flicka från samma by. Flickan hämtade sin fästman från staden eller den stora tätorten. Ibland reste hon till någon större stad och ingick där äktenskap efter några få år. Pojken kunde stanna hemma länge, ofta så länge att han kommit upp i trettioårs åldern. Men vid tjugotre - eller tjugofyraårs åldern gifte han sig normalt och bosatte sig antingen i hembyn eller i flickans by eller flyttade han till staden.

Så gjorde man och så hade man alltid gjort.

19/

Ifyll endast ovanstående uppgifter!